

ธรรมสมโภช ในวาระ 100 ปี ชาตกาล
พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) 11 พฤษภาคม 2554

ตามรอยปัญญา

ชีวิตและงาน ปัญญานันทภิกขุ
○
คนดี ศรีแผ่นดิน ตอน ชีวิตปฐมวัย
○
บทกวี "สร้างปัญญาอย่างไร"
○
เครือข่ายศิษย์เก่าเพื่อปัญญานันทะ
○
แหล่งท่องเที่ยววิถีพุทธ

ศปช+ธรรม
www.dhammadownload.com

ตามรอยปัญญา

ธรรมสมโภช ในวาระ 100 ปี ชาตกาล พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญาันทภิกขุ) - 11 พฤษภาคม 2554
ISBN 978-974-350-236-1

คณะที่ปรึกษา : พระครูสังฆกิจพิมล (สุรศักดิ์ สุรญาโณ), สมปอง ดวงใสว, สงคราม โพธิ์วิล, จิระนันท์ พิตรปรีชา

บรรณาธิการภาพ : เกรียงไกร ไวยกิจ บรรณาธิการเนื้อหา : ชีรภาพ โลหิตกุล

กองบรรณาธิการ : กิติมาภรณ์ จิตราทร, ภคมาศ วิเชียรศรี, เกียรติศักดิ์ รักษะ

ศิลปกรรม : บริษัท เวิร์โก อาร์ต กิลด์ จำกัด โทร. 0-2196-1062-5

ภาพปกหน้าและปกหลัง : เกียรติศักดิ์ รักษะ

จัดพิมพ์โดย : เทศบาลเมืองพัทลุง ร่วมกับ โครงการกตัญญูตเวทีสองศรีพระศาสนา

ห้องสมุดจำปรัตน์ วัดชลประทานรังสฤษดิ์ อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี โทร. 08-1412-3337

พิมพ์ที่ : บริษัท พิมพ์ดี จำกัด โทร. 0-2401-9401

พิมพ์ครั้งที่ 1 : พฤษภาคม 2554 จำนวน 42,000 เล่ม

คำนำ

จุลสาร “ตามรอยปัญญา” เป็นส่วนหนึ่งของธรรมสมโภช ในวาระ 100 ปี ชาตกาล พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) - 11 พฤษภาคม 2554 จัดพิมพ์ขึ้นโดยโครงการกตัญญูกตเวทีสองศรีพระศาสนา ห้องสมุดจำปรีรัตน์ วัดชลประทานรังสฤษฎ์ ด้วยวัตถุประสงค์เผยแพร่คุณูปการของท่านปัญญานันทภิกขุ ที่มีต่อพระพุทธศาสนาและสังคมไทยให้แพร่หลาย

โดยมุ่งเน้นนำเสนอเรื่องราวชีวิตของอริยสงฆ์รูปนี้ ในช่วงชีวิตวัยเยาว์ที่ท่านเกิดและเติบโต ณ บ้านเกิดจังหวัดพัทลุง ก่อนที่ท่านจะเข้าสู่ร่มกาสาวพัสตร์ และออกเดินบนเส้นทางธรรม นำแก่นแท้ของพระศาสนาไปสู่ความรู้รักของประชาชนไทย อย่างต่อเนื่องยาวนานด้วยความกล้าหาญ แม้บางครั้งจำเป็นต้องสวนกระแสความเข้าใจผิดๆ ต่อศาสนาบ้างก็ตาม

ในการนี้ โครงการกตัญญูกตเวทีสองศรีพระศาสนาพิจารณาว่าข้อเขียนชุด “คนดี...ศรีแผ่นดิน” พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ตอนที่ 1 **ชีวิตปฐมวัย** ซึ่งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพัทลุง สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดพิมพ์ขึ้นในปี พ.ศ. 2546 เป็นหนังสืออ่านเพิ่มเติมของนักเรียน เป็นข้อเขียนอันทรงคุณค่า บอกเล่าพื้นฐานชีวิตวัยเยาว์ของท่านปัญญานันทภิกขุได้ครบถ้วนสมบูรณ์ จึงได้ขออนุญาตนำมาเผยแพร่ ขอแสดงความขอบคุณ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพัทลุง ไว้ ณ ที่นี้

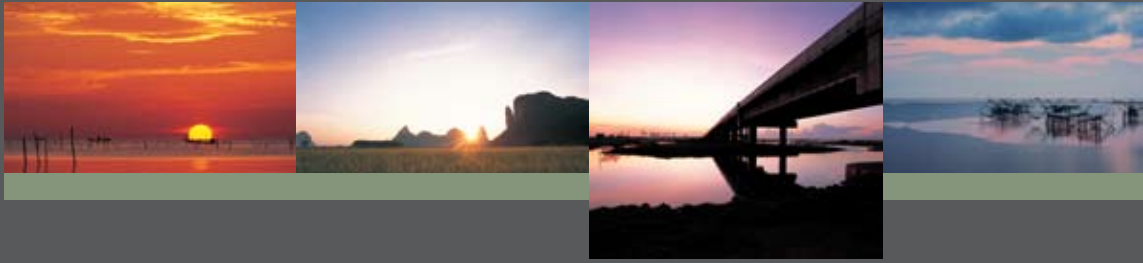
นอกจากนี้ ยังได้นำเกร็ดชีวิตวัยเยาว์ และลำดับเครือญาติของท่านปัญญานันทภิกขุ รวมถึงสถานที่สำคัญและแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดพัทลุง มาแนะนำเสนอเป็นการแสดงมุทิตาจิตต่อบรรพชนและมาตุภูมิ ที่ให้กำเนิดอริยสงฆ์ผู้ควรค่าแก่การสักการบูชารูปหนึ่งในปัจจุบันสมัย

ด้วยคารวะ

โกสินทร์ ไพศาลศิลป์

นายกเทศมนตรีเมืองพัทลุง

สารบัญ

4	อมตธรรม ปัญญานันทภิกขุ
10	บทกวี “100 ปี ชาตกาล ปัญญานันทภิกขุ” นิมนวล หาญทงศ์
11	ชีวิตและงาน ปัญญานันทภิกขุ
15	บทกวี “สร้างปัญญาอย่างไร้รอย” สมปอง ดวงไสว
16	ปัญญานันทภิกขุ คนดี ศรีแผ่นดิน ตอน ชีวิตปฐมวัย
25	รำลึกวัยเยาว์ ปัญญานันทภิกขุ
27	เครื่องญาติปัญญานันทภิกขุ
30	ภาพเล่าเรื่อง เมืองมาตุภูมิ
40	ภาคผนวก - แหล่งท่องเที่ยวจังหวัดพัทลุง

○ จุดดวงประทีป

พระธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นจุดดวงประทีปส่องใจให้สว่างไสว เราต้องหาธรรมะ
ควบคู่ไปกับการหาวัตถุ ประพฤติธรรมควบคู่กันกับการดำรงชีวิตในหน้าที่การงาน

ปัญญานันท์ภิกขุ

○ คำของคน

การทำงานตามหน้าที่เป็นเรื่องสำคัญสำหรับชีวิต เพราะงานคือชีวิต ชีวิตคืองาน
งานทำคนให้เป็นคนอย่างแท้จริง คนจึงมีค่ามีราคาก็เพราะการทำงาน

ปัญญาชนทริกขุ

○ ความจริง

ความจริง “ความไม่มี” มันเป็นของเดิม “ความมี” นะมันมาทีหลัง
เราไม่ได้นึกว่า “ความไม่มี” มันของเดิม แต่ไปนึกถึง “ความมี” อยู่ตลอดเวลา

ปัญญานันทภิกขุ

○ ปัญญาจักษุ

เราต้องหัดมองอะไรๆ ด้วยปัญญา ไม่ใช่มองด้วยตาเนื้อหรือ “มังสจักษุ” อย่างเดียว ต้องมองด้วยตาปัญญา คือ “ปัญญาจักษุ” ด้วย มองด้วย “ตาใน” ไม่ใช่ “ตานอก” มองพิจารณาสิ่งนั้นๆ ให้เห็นชัดตามสภาพที่เป็นจริง ก็จะเห็นว่ามันไม่เที่ยง

ปัญญานันท์ทักขุ

น้ำตกนกกร้า พัทลุง © เกียรติศักดิ์ รักนะ

○ มีปัญญา

คิดแต่เรื่องดี พุดกันแต่เรื่องดีๆ ทำแต่เรื่องดีๆ

ไปสู่สถานที่ดีๆ สماعคมกับคนดีมีปัญญา

ปัญญานันทภิกขุ

ฝูงนางนวลกลีบทะเลน้อย © เกียรติศักดิ์ รักษนะ

○ ธรรมลีลา

ธรรมะเป็นผู้คุ้มครองเรา รักษาเราให้มีความสุข
แต่ธรรมะจะมาคุ้มครองเราไม่ได้ ถ้าเราไม่เข้าหาธรรมะ

ปัญญานันทภิกขุ

100 ปี ชาตกาล พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญาันทภิกขุ)

11 พฤษภาคม 2454-2554

หนึ่งร้อยปีชาตกาลท่านปัญญา-
อนันทกาลยิ่งใหญ่ในใจชน
ปฏิบัติพิธีกรรมนำความคิด
มุ่งทำลายทิฏฐิวิชชา
ยึดประหัตบาปบุญชี้คุณโทษ
ปลุกประชารู้ ตื่น และรื่นรมย์
การวะพระพรหมมิ่งคลาจารย์
อริยสงฆ์สูงส่งอรัญไทย

นันทะอนรรฆคามหากุศล
บารมีท่วมท้นสิ้นปัญญา
ชี้ถูกผิดไสยศาสตร์ประกาศกล้า
นักเทศนาเมธีฝีปากคม
เน้นประโยชน์จำเพาะที่เหมาะสม
โลกชื่นชมกิตติศัพท์ประทับใจ
ผู้สืบสานสันติภาพศิษย์กราบไหว้
เทิดทูนไว้บูชาคู่ฟ้าดิน

นิ่มนวล หาญทงศ์

ชีวิตและงาน พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญาันทภิกขุ)

พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญาันทภิกขุ) เดิมชื่อ **ปิ่น นามสกุล เสน่ห์เจริญ** เกิดเมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๔๕๔ ตรงกับวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๖ ปีชุน ที่ตำบลคูหาสวรรค์ อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง เป็นบุตรของนายวัน และนางคล้าย **เสน่ห์เจริญ** มีพี่ชาย ๑ คน พี่สาว ๒ คน และน้องสาว ๑ คน

วัยเด็ก - เริ่มเข้าเรียนที่โรงเรียนประจำอำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง จากนั้นย้ายไปศึกษาต่อที่โรงเรียนประจำ จังหวัดพัทลุง จนจบชั้น ม. ๓ ในสมัยนั้นแล้วไม่ได้ศึกษาต่อเพราะบิดาป่วย ต้องลาออกเพื่อช่วยเหลือครอบครัว

วัยหนุ่ม - ติดตามหลวงลุงไปประเทศมาเลเซีย แล้วกลับมาทำงานเหมืองแร่และสวนยางที่ภูเก็ต

อายุ ๑๘ ปี **บรรพชาเป็นสามเณร** ที่วัดอุปนันทาราม ตำบลชานานิเวศน์ จังหวัดระนอง ได้เป็นครูใหญ่ในโรงเรียนประชาบาล เงินเดือนเดือนละ ๒๕ บาท และได้เรียนนักธรรมไปด้วย สอบนักธรรมตรีได้ที่ ๑ ทั้งมณฑลภูเก็ต

หัวข้อกระทู้ธรรมในการสอบครั้งนั้นคือ “น สียา โลกขุณฑโน - อย่าเป็นคนรกโลก”

อายุ ๒๐ ปี **อุปสมบทเป็นพระภิกษุ** ที่วัดนางลาด ตำบลเขาเจ็ยก อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง

พ.ศ. ๒๔๗๕ **เทศน์ครั้งแรก** ที่วัดปากนคร จังหวัดนครศรีธรรมราช

พ.ศ. ๒๔๗๖ เป็น “**ภิกษุใจสิงห์**” ร่วมคณะจาริกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนากับพระโลกนาถ ชาวอิตาลี ไปถึงประเทศพม่า เกิดเรื่องวุ่นวายขึ้นในคณะ ท่านจึงเดินทางกลับ

พ.ศ. ๒๔๗๙ **ไปจำพรรษาที่สวนโมกขพลาราม** ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตามคำชวนของท่าน **บ.ช. เขมาภิรต** (พระราชญาณกวี อดีตเจ้าคณะจังหวัดชุมพร) ได้ศึกษาและปฏิบัติธรรมกับท่าน **พุทธทาส ๑ พรรษา** เป็น “**สามสหายธรรม**” ร่วมงานเผยแผ่พระพุทธศาสนากันมาตั้งแต่บัดนั้น

พ.ศ. ๒๔๘๑-๒๔๘๖ ศึกษาภาษาบาลีที่วัดสามพระยา กรุงเทพมหานคร จนสอบได้ประโยค ๔ แล้วเกิดสงครามมหาเอเชียบูรพา จึงไม่ได้เรียนต่อประโยค ๕

พ.ศ. ๒๔๙๒ ไปวัดอุโมงค์ จังหวัดเชียงใหม่ ตามคำแนะนำของท่านพุทธทาส เริ่มเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้วยการปาฐกถาธรรม เทศน์ทุกวันอาทิตย์และวันพระ ออกเทศน์ตามหมู่บ้านโดยรถยนต์ติดเครื่องขยายเสียง และเขียนเรื่องลงหนังสือพิมพ์ จนมีชื่อขึ้นในนาม “ภิกขุปัญญานันทะ” ผู้สนับสนุนคนสำคัญคือ เจ้าชื่น ลิโรธ

ท่านปัญญานันทะเผยแผ่ธรรมะอยู่ที่เชียงใหม่จนถึง ๑๐ ปี และได้ตั้ง “หลักใจ” ไว้ว่า

๑. ร่างกายชีวิตเป็นของพระรัตนตรัย ข้าพเจ้าเป็นทาสพระรัตนตรัยโดยสมบูรณ์

๒. ความมุ่งหมายของข้าพเจ้า อยู่ที่ประกาศ คำสอนที่แท้ของพุทธศาสนา ข้าพเจ้าจึงต้องเป็นคนกล้าพูดความจริงทุกกาลเทศะ

๓. ข้าพเจ้าจักต้องสู้ทุกวิถีทาง เพื่อทำลายสิ่งเหลวไหลในพระพุทธศาสนา นำความเข้าใจถูกมาให้แก่ชาวพุทธ

๔. ข้าพเจ้าไม่ต้องการอะไรเป็นส่วนตัว นอกจากปัจจัยสี่พอเลี้ยงอัตภาพเท่านั้น ผลประโยชน์อันใดที่เกิดจากงานของข้าพเจ้า สิ่งนั้นเป็นของงานที่เป็นส่วนรวมต่อไป

๕. ข้าพเจ้าถือว่าคนประพฤติชอบตามหลักธรรม เป็นผู้ร่วมงานของข้าพเจ้า นอกจากนี้ไม่ใช่

พ.ศ. ๒๕๐๓ ม.ล. ชูชาติ กำภู อธิบดีกรมชลประทาน นิมนต์ท่านปัญญานันทะ มาเป็นเจ้าอาวาสรูปแรกของวัดชลประทานรังสฤษฎ์ ที่อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี ท่านเริ่มปฏิรูปพิธีกรรมทางศาสนา ให้เป็นไปเพื่อส่งเสริมสติปัญญา ตามหลักการที่ว่า

๑. สร้างวัดให้เป็นสถานที่พักผ่อนกายและจิต หวานโปรยความสงบเย็นแก่ทุกชีวิต

๒. แก้ไขประเพณีที่ไม่เกิดความรู้ความฉลาด ชำระล้างความเชื่ออันไร้เหตุผลให้หมดสิ้นไป

๓. ชักจูงประชาชนให้ใช้ธรรมะเป็นประทีปส่องทางดำเนินชีวิต

๔. ไม่สนับสนุนการศึกษาและปฏิบัตินอกแนวพุทธธรรม ไม่ส่งเสริมไสยศาสตร์

๕. ไม่แสวงหาเงินบำรุงวัดจากความโง่หลงของชาวบ้าน

จากผลการพัฒนาวัดชลประทานรังสฤษฎ์ของท่านปัญญานันทะ กรมการศาสนาได้พิจารณาให้เป็น “วัดพัฒนาตัวอย่าง ปี พ.ศ. ๒๕๒๕”

ด้วยความวิริยะ อุตสาหะในการปฏิบัติภาระหน้าที่ทางพระศาสนาด้วยดีมาตลอด ท่านได้รับพระราชทานสมณศักดิ์ ได้รับปริญญาคุณวุฒิปณิตกิตติมศักดิ์และรางวัล ดังนี้

สมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๔๙๙ ได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นที่
พระปัญญานันทมุนี

พ.ศ. ๒๕๑๔ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นที่
พระราชานันทมุนี

พ.ศ. ๒๕๓๐ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นที่
พระเทพวิสุทธีเมธี

พ.ศ. ๒๕๓๗ ได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นที่
พระธรรมโกศาจารย์

พ.ศ. ๒๕๔๗ ได้รับพระราชทานสถาปนาสมณศักดิ์
เป็นพระราชาคณะเจ้าคณะรอง ชั้นหิรัญบัฏ ในพระราช-
ทินนามที่ พระพรหมมิ่งคลาจารย์

ปริญญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์

๑. พุทธศาสตรคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาครุ-
ศาสตร์ จากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เมื่อ ๙
มกราคม ๒๕๒๔

๒. ปรัชญาคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาศึกษา
ศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง เมื่อ ๙ มกราคม
๒๕๓๒

๓. การศึกษาศุขวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาพัฒน-
ศึกษาศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เมื่อ ๓๐
สิงหาคม ๒๕๓๔

๔. อักษรศาสตรคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากจุฬาล-
งกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ ๒๕ มีนาคม ๒๕๓๖

๕. ศิลปศาสตรคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาปรัชญา
และศาสนา จากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เมื่อ ๓
กรกฎาคม ๒๕๓๖

๖. ศิลปศาสตรคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากมหา-
วิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อ ๑๓ มิถุนายน ๒๕๓๗

๗. การศึกษาศุขวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาสังคม
ศึกษา จากมหาวิทยาลัยทักษิณ เมื่อ ๑๙ พฤศจิกายน
๒๕๔๔

๘. ศาสนศาสตรคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชา
พุทธศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
เมื่อ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๔๗

๙. ศิลปศาสตรคุณวุฒิบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาสังคม
ศาสตร์เพื่อการพัฒนา จากมหาวิทยาลัยราชภัฏนคร-
ศรีธรรมราช เมื่อ ๒๘ มิถุนายน ๒๕๔๗

รางวัลต่างๆ ที่ได้รับ

๑. “รางวัลกิตติคุณสัมพันธ์ “สังข์เงิน” ประจำปี ๒๕๒๐ สาขาการส่งเสริมวัฒนธรรมและศิลปกรรมอันดีแห่งชาติ” จากสมาคมนักประชาสัมพันธ์แห่งประเทศไทย

๒. รางวัล “นักพูดดีเด่น” ประจำปี ๒๕๒๐ จากสมาคมฝึกการพูดแห่งประเทศไทย

๓. ได้รับการยกย่องและคัดเลือกให้เป็น “บุคคลผู้ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา” ในโอกาสฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี โดยได้รับ ๒ รางวัล ๒ ประเภท คือ ประเภท ก. บุคคล และประเภท ง. สื่อสารมวลชน รายการส่งเสริมธรรมะทางสถานีวิทยุโทรทัศน์ เมื่อ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๒๕

๔. ได้รับการยกย่องให้เป็น “คนดีศรีปากซ์ใต้” จากสมาคมชาวปากซ์ใต้ เมื่อ ๙ มีนาคม ๒๕๓๘

๕. รางวัลเหรียญทอง Tobacco or Health Medal - 1995 จากองค์การอนามัยโลก เนื่องใน “วันงดสูบบุหรี่โลก” ๓๑ พฤษภาคม ๒๕๓๘

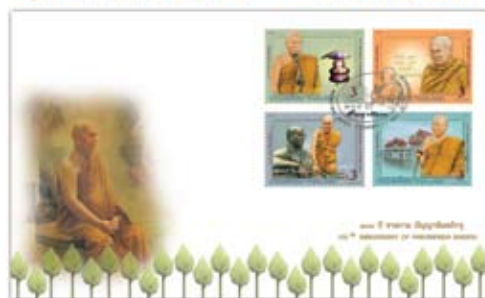
๖. รางวัล “มหิตลวรานุสรณ์” ในฐานะผู้บำเพ็ญประโยชน์ต่อประชาชน สังคม และประเทศชาติ ควรแก่การยกย่องและถือเป็นแบบฉบับ สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ถวายในโอกาส “วันมหิตล” ๒๔ กันยายน ๒๕๔๐

๗. รางวัล “ศาสตรเมธี” สาขาสังคมศาสตร์ ด้านศาสนาและปรัชญา จากมูลนิธิศาสตราจารย์ ม.ล. ปิ่น มาลากุล เมื่อ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๔๖

๘. รางวัลบุคคลต้นแบบ “คนดีศรีแผ่นดิน” จากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เมื่อ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๔๙

ตราไปรษณียากรที่ระลึก “๑๐๐ ปี ชาตกาล ปัญญานันทภิกขุ”
(Series: Ten Remembrance Stamps for the Birth Centenary of Phra Prayadhinan Bhikkhu)

ตราไปรษณียากรที่ระลึก 100 ปี ชาตกาล ปัญญานันทภิกขุ
ผู้ออกแบบ : วัฒนา จันทนทัศน์ (บริษัท ไปรษณีย์ไทย จำกัด)

วันแรกจำหน่าย : 11 พฤษภาคม 2554

๙. รางวัล “ผู้มีคุณูปการต่อการศึกษาของชาติ ประจำปี ๒๕๕๐” จากคุรุสภา เมื่อ ๑๖ มกราคม ๒๕๕๐

๑๐. รางวัล “ผู้สูงอายุแห่งชาติ ผู้สูงอายุที่เป็นแบบอย่างที่ดีในสังคม ประจำปี ๒๕๕๐” จากคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ เมื่อ ๑๑ เมษายน ๒๕๕๐

พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ถึงแก่มรณภาพ เมื่อวันพุธที่ ๑๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ เวลา ๙.๐๐ น. ณ โรงพยาบาลศิริราช อายุ ๙๖ ปี ๕ เดือน พรรษา ๗๖

สร้างปัญญาอย่างไร

๑

จากทักษิณถิ่นท้องนาฟ้าท้องทุ่ง
พัทลุงบ้านเกิดคณาสุวรรค์
เติบโตจากเด็กกอนกอนันต์
ไผ่และฝืนหาสุวรรค์ปั้นมั่งหา

๒

คือทางเดียวเส้นทางเดินเจริญธรรม
เพื่อน้อมนำหนูนชีวิตให้ก้าวหน้า
เสน่ห์เจริญก้าวไกลในมรรคา
ก้าวสู่หล้าจักรวาลสืบสานธรรม์

๓

รัฐธรรมรัฐสเทศนิจ์เทศนา
สู่ศึกษาสอนสั่งสมสร้างสรรค์
จากสวนโมกข์สู่อุโมงค์ตรงมุ้งมัน
ตามตะวันสรรค์เส้นทางสร้างสรรค์ธรรม

๔

ชูชาติชลประทานสรรค์สร้างวัด
ประกาศจัดวิถีใหม่ให้เลิศล้ำ
ลดละเลิกสิ่งฟุ่มเฟือยเป็นธงนำ
ปฏิรูปพิธีกรรมทำทางไทย

๕

เกือบศตวรรษยังแจ่มชัดไม่เปลี่ยนแปลง
ยังแสดงถึงธรรมแท้ไม่หวั่นไหว
ยังเทศนาเป็นชีวิตเป็นจิตใจ
เกิดไตรรัตน์ถือไตรลักษณ์ตถตา

๖

ให้คิดดีพูดแต่ดีทำดีดี
ชักชวนชักชวนคนดีแสวงหา
แสวงธรรมแสวงไทในมรรคา
มัชฌิมาก้าวเดินไกลทางสายกลาง

๗

จากทักษิณถิ่นท้องนาผาแนบทุ่ง
จากพัทลุงบ้านเกิดบรรเจิดสร้าง
ลูกทางธรรมนำทางไทยให้รู้ทาง
อย่าแรมร้างสร้างปัญญาอย่ารู้โรย

สมปอง ดวงไสว

ปัญญานันทภิกขุ คนดี ศรีแผ่นดิน

ตอน ชีวิตปฐมวัย

หมายเหตุ ** บทความนี้ นำมาจาก หนังสืออ่านเพิ่มเติม ชุด “คนดี...ศรีแผ่นดิน” พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) เล่มที่ 1 ชีวิตปฐมวัย ซึ่งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาพิจิตร สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดพิมพ์ขึ้นในปี พ.ศ. 2546 โดยคณะผู้เขียน นางสุจินต์ ศิริภักดิ์ นางปรัชญา พรหมวงษ์ นางบุญยิ่ง อมราพิทักษ์ นางสาวผุสดี นวลเกลี้ยง นางสาวจันทรา แซ่ตัน นางสาวพรทิพย์ ฤทธิสุนทร โดยมี นายประทีป แสงเปี่ยมสุข เป็นบรรณาธิการ

○ ถิ่นกำเนิดพัทลุง

พ่อแม่เป็นกระเจกเงาบ้านใหญ่
ที่ฉายแสงสะท้อนให้ลูกมองเห็น
จงเชิดกระเจกให้สะอาด
และแสดงภาพที่ดี
ให้ลูกของท่านจดจำไว้เถิด
(ปัญญานันทภิกขุ)

พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) มีนามเดิมว่า “ปั้น เสน่ห์เจริญ” ชื่อเล่น ชาว เผือก ซึ่งเรียกไปตามลักษณะของสีผิว ท่านเกิดวันที่ 11 เดือนพฤษภาคม พุทธศักราช 2454 ตรงกับวันพฤหัสบดี ขึ้น 14 ค่ำ เดือน 6 ปีกุน ณ ตำบลคูหาสวรรค์ อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง เป็นบุตรของนายวัน นางคล้าย มีพี่สาวชื่อ ขำ คำ พี่ชายชื่อ ฟ่วง น้องสาวชื่อ กลิ่น

ครอบครัวของเด็กชายปั้น มีอาชีพทำนา เลี้ยงวัวควาย มีฐานะพอมี พอกิน

บ้านของเด็กชายปั้น ตั้งอยู่ระหว่างวัดนางลาดกับวัดโคกเนียน หมู่บ้านนี้มีบ้านอยู่ประมาณ 10 หลังคาเรือน สภาพครอบครัวมีความอบอุ่นและมีความสุข บิดามารดา เป็นคนใจบุญสุนทาน รักสงบ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อเพื่อนบ้าน เช่น ให้เพื่อนบ้านยืมวัวควายไปใช้ช่วงฤดูทำนา บิดามารดาของท่านถือคติที่ว่า

“เขาลำบากมากกว่าเรา เขาก็มาพึ่งเรา”

ในบางโอกาสได้ให้ที่พักอาศัยแก่ผู้มาเยี่ยมเยือน ซึ่งเป็นการสร้างมิตรภาพและความสุขใจ

การดำเนินชีวิตของคนในหมู่บ้าน จะรู้จักมักคุ้นกันเป็นอย่างดี เปรียบเสมือนครอบครัวเดียวกัน ยามเทศกาลหรือยามว่างจากงาน ก็จะทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น ทำอาหารทำขนม ทำบุญ เป็นต้น หากบ้านใดมีอาหารพิเศษก็จะแจกเพื่อนบ้านอย่างทั่วถึง เด็กชายปั้นซึ่งเป็นเด็กจึงมักมีหน้าที่นำอาหารไปแจกเพื่อนบ้านเสมอ

○ เป็นลูกทุ่งชวานา

การทำงานตามหน้าที่

เป็นเรื่องสำคัญสำหรับชีวิต

เพราะงานคือชีวิต ชีวิตคืองาน

คนจักมีค่า มีราคาก็เพราะการทำงาน

(ปัญญานันทภิกขุ)

ครั้นเด็กชายปั่นเติบโตพอที่จะช่วยเหลืองานในครอบครัว เด็กชายปั่นจะตอนฝูงวัวควาย ไปเลี้ยงที่ทุ่งนา ตั้งแต่ฟ้าเริ่มสาง ในยามสาย นายวันผู้เป็นบิดาจะนำอาหารไปฝากลูกที่ทุ่งนาและฝูงควายไปไถนา และเมื่อไถนาเสร็จ เด็กชายปั่นก็มีหน้าที่ฝูงควายไปกินหญ้ากินน้ำ เป็นเช่นนี้ทุกวัน และเมื่อหมดฤดูการทำนา เด็กชายในหมู่บ้านจะพากันฝูงควายไปเลี้ยงในทุ่งนา โดยปล่อยให้

เดินกินหญ้าในบริเวณนั้น ส่วนเด็กๆ ก็จับกลุ่มเล่นกันอย่างสนุกสนาน เช่น เล่นเสือกินวัว เป็นต้น

เด็กชายปั่นมียาย 2 คน คนหนึ่งเป็นมารดาแท้ของนางคล้าย คือ ยายนุ่ม ส่วนอีกคนหนึ่งเป็นพี่สาวของยายนุ่ม คือ ยายหนู ยายสองคนอยู่ด้วยกันนอนด้วยกัน เด็กชายปั่นจึงนอนตรงกลางระหว่างยายสองคน ก่อนนอนยายให้กราบหมอนทุกคืน และมักจะเล่านิทานปรัมปราให้ฟัง เช่น เรื่องสุวรรณหงษ์ จำปาสีต้น บางครั้งก็กล่อมด้วยเพลงกล่อมเด็ก อันแฝงด้วยคติธรรม ทั้งที่ยายทั้งสองไม่รู้หนังสือ แต่ก็จดจำเรื่องราวมากมายมาถ่ายทอดด้วยภูมิปัญญาและภูมิธรรมที่ได้สั่งสมมา อบรมหลานรักอย่างสม่ำเสมอ เด็กชายปั่นจึงเป็นเด็กช่างจดจำ รักการฟัง และรักการอ่าน

อกทะลุ - เขาหัวแตก © เกียรติศักดิ์ รักนะ

○ เลิศล้ำค่าครูเบื้องต้น

สุข-ทุกข์ ดี-ชั่ว

เนื่องมาจากการกระทำของตนเอง

ไม่มีใครดลบันดาลให้เป็นสุขเป็นทุกข์

ถ้าเจ้าตัวไม่กระทำ

(ปัญญานันทภิกขุ)

เด็กชายป๋นได้เริ่มเรียนเขียนอ่านที่บ้าน มีบิดาทำหน้าที่เป็นบูรพาจารย์ได้จัดพิธีไหว้ครูตามประเพณีนิยม

พิธีไหว้ครูจัดขึ้นในวันพฤหัสบดี นายวันได้เชิญลุงด้วง ผู้มีความรู้ความสามารถเป็นที่นับถือ ในการนำทำพิธีไหว้ครู เด็กชายป๋นถูกจับตัวไปอาบน้ำทาแป้ง แต่งตัวเรียบร้อย นุ่งขาวและห่มผ้าเฉียงบ่า ไม่สวมเสื้อ สถานที่ไหว้ครูมี ม้านั่งเตี้ยๆ 1 ตัว ปูด้วยผ้าขาว หมากพลู 9 คำ เทียนขี้ผึ้ง ที่ทำเอง 9 เล่ม ปักบนม้านั่ง

พิธีไหว้ครูเริ่มขึ้นโดยเด็กชายป๋นเข้าไปนั่งกราบ 3 ครั้ง และจุดเทียนเสร็จแล้วกราบอีก 3 ครั้ง นั่งประนมมือ

จากนั้นลุงด้วงกล่าวคำไหว้ครูโดยเริ่มต้นว่า “สัสดี เจ้าข้า เอ้ย จงมาถึงตูข้าหนา... ข้าน้อยขอเรียนอรรถเรียนทั้ง ธรรมคาถา...” แล้วให้เด็กชายป๋นว่าตามที่ละครวรรณจบบ ใช้เวลาประมาณ 15 นาที จากนั้นนายวันก็จับมือขวา ให้จับดินสอสีขาว คล้ายดินสอพองเหลาเป็นแท่งกลมๆ เขียนบนกระดานชนวน โดยเขียนตัว ก เขียนตัว ข และ ตัวอื่นๆ หลังจากนั้นเริ่มหัดเขียนผสมสระเป็นคำง่าย ฝึก อ่านออกเสียงแจกลูก กะ กา กิ ก็ เรื่อยไปด้วยความมุ่งมั่น

การเริ่มเรียนที่บ้านของเด็กชายป๋น เป็นการเรียนที่ไม่มีสื่อการสอนอื่นใด นอกจากอุปกรณ์การเขียน แต่เด็กชายป๋นก็อ่านออกเขียนได้ ซึ่งอาจเป็นเพราะความรัก ความศรัทธาในตัวครู คือ นายวัน ผู้เป็นบิดาซึ่งเป็นครูคนแรก ประกอบกับความมีอัธยาศัยดีไม่เยิ่นยิตุดูด่า อันเป็นความรักแท้ของบิดาที่มีต่อบุตร

ต่อมา นายวันได้นำเด็กชายป๋นไปฝากเป็นศิษย์พระ ผู้ซึ่งเป็นน้าชายให้สอนหนังสือให้หลานชายโดยใช้หนังสือแบบเรียนเร็ว

ไม่นานเด็กชายป็นก็สามารถอ่านเขียนได้จนเกือบจบเล่ม

ขณะอยู่กับนายชายที่วัดนางลาด เด็กชายป็นป่วยเป็นโรคลมชัก ภาษากินเรียกว่าโรคลมบ้าหมู จึงทำให้การเรียนหยุดชะงัก นายวันจึงได้พากลับมารักษาตัวที่บ้าน และนำไปฝากให้ญาติฝ่ายมารดา ซึ่งมีศักดิ์เป็นลุงจำพรรษาอยู่ที่วัดคูหาสวรรค์ หลวงลุงมีความรู้เรื่องสมุนไพร รักษาอยู่ประมาณ 3 เดือนจนหายขาด

หลวงลุงให้ความรักความเอ็นดูหลายชายมาก แต่ด้วยความเป็นคนดุเจ้าระเบียบ ยามหลวงลุงเกิดโทสะจะแสดงอารมณ์ดุร้ายรุนแรง เขียนตีเจ็บๆ ให้หลายจำ เด็กชายป็นไม่เคยถูกบิดามารดาเขียนตี เมื่อถูกกระทำเช่นนั้นจึงแค้นเคียดเบื่อหน่าย คิดถึงบ้าน แต่ก็ไม่กล้ากลับไป

วันหนึ่งจึงหนีออกไปเที่ยวแถวสถานีรถไฟ หลวงลุงได้ให้คนตามหาจนพบและนำมาส่ง ผลจากการหนีเที่ยวครั้งนั้น เด็กชายป็นถูกหลวงลุงเขียนหลายตี แต่ก็ยังหนีเที่ยวอีกและถูกทำโทษอย่างเดิม ครั้งหลังสุดเด็กชายป็นไปเที่ยวตั้งแต่กลางวัน กลางคืนก็ไม่ยอมกลับ นอนตามโกดังเก็บของข้างสถานีรถไฟ ผู้คนออกตามหา และพากลับวัดให้หลวงลุงชำระโทษ โดยการจับมัดมือกับเสากลางใช้ไม้หวายขนาดนิ้วก้อย เขียนจนเหนื่อยท่านก็หยุดพักเมื่อหายเหนื่อยก็ลุกมาเขียนต่อประมาณ 300 ที เป็นการลงโทษที่รุนแรงและเจ็บปวดที่สุดในชีวิต หลังจากเขียนตีหลวงลุงล่ำมโซ่ไว้ในกุฏิ ต่อมาอีกหลายวันขณะที่หลวงลุงไปฉันทตอาหารเด็กชายป็นปลดโซ่และหนีกลับบ้าน ในสภาพที่เต็มไปด้วยรอยแผลและรอยขีดตามสะโพกและขา บิดามารดาได้รักษาด้วยสมุนไพรจนแผลหายและยังคงปรากฏแผลเป็นที่สะโพกอยู่จนปัจจุบัน

○ ศึกษาจนจบประถม

นรกของพ่อแม่

คือความร้อนอกร้อนใจเพราะลูกประพฤติเสียหยา
สวรรค์ของพ่อแม่

คือความสบายใจที่เกิดจากการประพฤติดีของลูก
(ปัญญานันทภิกขุ)

นายวันพาบุตรชายไปเข้าเรียนที่โรงเรียนวัดประดู่หอม โรงเรียนนี้เปิดสอนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เด็กชายป็นเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ก็สามารถอ่านเขียนได้คล่อง เพราะเคยได้เรียน ก ข มาบ้างแล้วจากบิดาและหลวงลุง การเรียนจึงอยู่ในขั้นดี มีเพื่อนร่วมโรงเรียนประมาณ 50 คน การไปโรงเรียนต้องเดินเท้าทั้งไปและกลับ อุปกรณ์การเรียนมีเพียงแค่กระดานชนวน 1 แผ่น ร้อยเชือกคล้องไหล่กับหนังสือแบบเรียนเร็ว ที่เคยใช้เรียนกับหลวงลุงอีก 1 เล่ม

เมื่อขึ้นชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 คุณครูสอนเลขเป็นคนดู เขียนเจ็บถ้าใครทำเลขผิดโดนตีมือ 2 ที เด็กชายป๋นไม่ชอบการลงโทษ เมื่อถูกตีมือหลายครั้งก็เริ่มเบื่อโรงเรียนและหนีโรงเรียน ตอนเช้าเด็กชายป๋นอาบน้ำแต่งตัวออกจากบ้านพร้อมกับอุปกรณ์การเรียน แต่ไปไม่ถึงโรงเรียน กลับแอบซุ่มอยู่ตามป่าละเมาะริมทุ่ง เวลาเย็นก็กลับบ้านพร้อมเพื่อนๆ โดยบิดามารดาไม่มีโอกาสรู้ จนล่วงเข้าวันที่ 7 ครูก็ส่งจดหมายไปตามตัว

เด็กชายป๋นเป็นผู้รับจดหมาย ในขณะที่กำลังหุงข้าวอยู่เมื่อเปิดจดหมายออกอ่าน พบว่าเป็นจดหมายตามตัวไปโรงเรียนก็ตัดสินใจโยนจดหมายเข้าเตาไฟ ด้วยความ

ไม่มีใครรู้เห็นแต่ความก็รู้ถึงบิดาจนได้ นายวันไม่ได้ดูค่าอะไร เพียงแต่บ่นว่า ตั้งแต่นั้นมาเด็กชายป๋นก็ตั้งใจเรียน

เด็กชายป๋นมักถูกเพื่อนรุ่นเดียวกันรังแกอยู่เสมอ ด้วยความเป็นคนรักสงบ มักหลีกเลี่ยงการทะเลาะเบาะแว้ง โดยไปนั่งในห้องใกล้ๆ กับครู หาหนังสือมาอ่าน นานเข้าจึงมีนิสัยรักการอ่าน

เด็กชายป๋นเป็นเด็กเรียบร้อย ขยัน อดทน มีความเพียร เป็นคนมุ่งมั่น ได้ตั้งใจเรียนจนจบชั้นประถมศึกษาชั้นสูงสุดของโรงเรียนวัดประดู่หอม คือชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

○ เรียนมัธยมสามปี

อุปสรรคเป็นเครื่องทดลองสติปัญญา
(ปัญญานันท์ทักขุ)

เมื่อเด็กชายปั่นได้เรียนจบชั้นประถมศึกษา บิดาได้นำเข้าไปเรียนที่โรงเรียนมัธยมประจำจังหวัด ชื่อโรงเรียนอภยานุกูล ตั้งอยู่บริเวณสถานีตำรวจภูธรตำบลลำป่า โรงเรียนนี้มีนักเรียนเป็นผู้ชายล้วน ประมาณ 100 คน

การเรียนในชั้นมัธยมศึกษา วิชาที่เรียนมีคณิตศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ จรรยา (ศีลธรรม) ภาษาอังกฤษ วิธีการเรียนส่วนใหญ่เป็นแบบท่องจำ เวลาทำข้อสอบใช้ข้อสอบแบบบรรยาย นักเรียนส่วนใหญ่ที่จบหลักสูตรเหล่านี้ มีความจำเป็นเลิศ เข้าใจเรื่องต่างๆ ทะลุปรุโปร่ง ลายมือสวย

ปั่นเดินทางไปโรงเรียนด้วยความยากลำบาก บิดาจึงนำไปฝากให้พักที่วัดยางงาม ซึ่งอยู่ใกล้กับโรงเรียน หน้าที่เด็กวัด คือเรียนหนังสือ ทำงานในวัด กวาดลานวัด ถางหญ้า ทำกับข้าว เป็นต้น

ทุกวันหลังอาหารประมาณ 6 โมงเย็น พระอธิการพุ่มจะอบรมเด็กๆ อย่างสั้นย่อๆ พอค่ำลงก็แจกตะเกียงน้ำมัน 1 ดวง นั่งล้อมวงอ่านหนังสือ 3 คน ท่านจะคอยเดินตรวจดูว่าใครหลับบ้าง ใครเล่นบ้าง จนกระทั่ง 21.00 นาฬิกาเศษ ก็จะให้ดับตะเกียงนอน

อยู่มาวันหนึ่งปั่นมีธุระต้องกลับบ้านไปเอาเงิน เดินผ่านวัดคูหาสวรรค์ฝนตกหนักจึงแวะเข้าไปที่กุฏิหลวงลุง เมื่อพบหลวงลุงก็มีอาการตัวสั่นงันงกด้วยความกลัว หลวงลุงถามว่า “กลัวทำไม”

ปั่นตอบตามตรงว่า “ตีเจ็บนัก” ท่านบอกว่า “ไม่ต้องกลัว ไม่ตีแล้ว”

หลวงลุงชวนให้นอนค้างที่นั่น ตกค่ำก็พาหลานรักไปอาบน้ำ โดยตักน้ำรดหัวรดตัว ภูสุมให้ พลางกล่าวว่า “กูไม่ได้อาบน้ำให้มึงหลายปีแล้ว” ทำให้ปั่นเลิกกลัวหลวงลุง รุ่งเช้าเข้าไปลากลับบ้าน ท่านจึงพาไปเปิดหีบไม้ที่เก็บสตางค์ และอนุญาตให้หยิบเอาตามชอบใจ ปั่นหยิบไป 2 บาท แล้วกราบลาหลวงลุงไปเรียนหนังสือต่อ จึงไม่ต้องกลับไปเอาสตางค์ที่บ้านตามที่ตั้งใจ

ปั่นอยู่โรงเรียนมัธยมประจำจังหวัด โดยพักอยู่ที่วัดยางงาม 2 ปี พอเข้าปีที่ 3 โรงเรียนก็ย้ายมาตั้งที่ตัวเมืองพัทลุง จึงกลับมาอยู่บ้านเพราะบ้านอยู่ไม่ไกลจากโรงเรียน สามารถเดินทางไปเรียนได้ โดยไม่เหน็ดเหนื่อยมากนัก

ตลอดระยะเวลา 3 ปีที่เรียนชั้นมัธยม ความประทับใจของวิชาที่เรียนภาษาอังกฤษ เนื่องจากวันแรกที่เข้าเรียน ปั่นอ่านไม่ได้ จึงถูกครูดุและถามเหตุผลว่า “ทำไมอ่านไม่ออก” ปั่นก็ตอบว่า “เพิ่งเข้าเรียน” ครูจึงให้ไปเรียนพิเศษกับท่านที่บ้านทุกวันหลังเลิกเรียน ประมาณ 1 เดือน ปั่นก็อ่านภาษาอังกฤษได้คล่อง และเก่งกว่าคนอื่นในชั้นเรียน จนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 แล้วต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 อีกครึ่งปี บิดาป่วยหนักนอนซมกับที่ ปั่นต้องลาออกจากโรงเรียน

○ เปลี่ยนวิถีชีวิต

ความทุกข์เป็นบทเรียน

ที่ประเสริฐของชีวิต

และเป็นเหตุกระตุ้นเตือน

ให้ก้าวไปข้างหน้า

พวกเราทั้งหลาย

จึงไม่ควรย่อท้อต่ออุปสรรค

ควรเห็นว่าอุปสรรค

เป็นเครื่องสร้างกำลังใจ

และเป็นปากทางไปสู่ความสำเร็จ

ในภายหลัง

(ปัญญานันทภิกขุ)

ปั่นสไลด์เครื่องแบบนักเรียนออกด้วยความอาลัย
อาวรณ์ หันกลับมาจับคันไถในฤดูการทำนา โดยการไถนา
ใช้วัวสองตัวเทียมไถ เริ่มไถไปได้สักครู่หัวหมูกินดินลึกลง
เกินไป ลากไถไม่ไหวมันจึงหยุดยืนนิ่งทั้งคู่ ปั่นใช้ไม้เรียว
ฟาดแรงๆ วัวกระโดดหนีด้วยความตกใจ หัวหมูหลุดออกจาก
ยามและคันไถหักจนต้องหยุดไถนา ปั่นแบกส่วนต่างๆ
ของไถเดินไปหาช่างเรื่อยๆ เพื่อนบ้านต่างก็มีน้ำใจช่วย
กันเต็มความสามารถ ตกเย็นก็ซ่อมไถเสร็จจึงแบกไถ
กลับบ้าน

เมื่อถึงฤดูปักดำ พุงหญ้าเขียวขจีด้วยต้นกล้า วัวควาย
ไม่มีทีจะกินหญ้าต้องต้อนไปเลี้ยงที่ใกล้สถานีตำรวจและ
ศาลากลางจังหวัด ซึ่งเป็นบริเวณที่ตำรวจไม่ให้นำวัวควาย
มาเลี้ยง

ภารกิจประจำวันของปั่น เริ่มต้นด้วยการตื่นแต่เช้า
กินข้าวเหนียวจิ้มน้ำตาล แล้วออกไปไถนา ประมาณ
11 โมงกว่าๆ กลับบ้านกินข้าวตกบ่ายจูงวัวควายไปเลี้ยง
จนกระทั่งงานไถ คราด หว่าน ปักดำ เสร็จเรียบร้อย

ชีวิตของหนุ่มปั่นเริ่มเข้าสู่วัยรุ่น นอกจากจะทำงาน
ในครอบครัวแทนบิดา ซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัวในฐานะ
ลูกชายก็ต้องไปงานสังคมแทนบิดาอีกด้วย

หนุ่มปั่นเกือบจะกลายเป็นวัยรุ่นที่ชอบดื่มเหล้า ชอบ
ทำตัวเกะกะแบบนักเลงลูกทุ่ง แต่ชะตาชีวิตก็ไม่เป็นดั่งนั้น
เพราะหลวงลุงซึ่งไปป็นิ่งได้กลับมาเยี่ยมบ้าน สอบถาม
ญาติๆ ถึงหนุ่มปั่นผู้เป็นหลานด้วยความเป็นห่วง จึงรู้ว่า
ไม่ได้เรียนหนังสือ หลวงลุงเกรงว่าหนุ่มปั่นจะเสียคน
เป็นนักเลงในหมู่บ้าน จึงเรียกแม่ไปพบขอหนุ่มปั่นไปอยู่
ด้วยที่วัดในป็นิ่ง

หลวงลุงพาหนุ่มปั่นไปพำนักที่วัดแห่งหนึ่งในป็นิ่ง
(ประเทศมาเลเซีย) เพื่อเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4
เมื่อไปติดต่อ ทางโรงเรียนต้องการหลักฐานหลายอย่าง
หนุ่มปั่นไม่มีหลักฐานการศึกษาไปแสดง จึงต้องหยุดเรียน
หนุ่มปั่นไปสมัครงานที่อุรุธยนต์ ทำงานทุกอย่างที่
หัวหน้าสั่ง มีอาหารพร้อมที่พัก แต่ไม่ได้ค่าแรง ทำงานไป
ได้ไม่นานนัก มือและเท้าเกิดบวมขึ้นต้องหยุดพักรักษา
เมื่อรักษาหายดีแล้วก็กลับไปทำงานตามเดิมอีก ทำงานไป
ได้ไม่นานมือและเท้าก็บวมขึ้นมาอีก เป็นอยู่เช่นนี้จน
หนุ่มปั่นคิดว่าเราคงไม่เหมาะสมกับงานนี้

ต่อมาไม่นานนายชวนชาวจังหวัดกระบี่ ได้เดินทางไป
ธุระที่ป็นิ่ง มีโอกาสได้พบหนุ่มปั่น ทราบว่ามีความรู้ระดับ
มัธยมศึกษาปีที่ 3 จึงชวนหนุ่มปั่นไปทำงานที่ภูเก็ต

หนุ่มปั่นกับเพื่อนชื่อปาน ขออนุญาตหลวงลุงไปหางาน
ทำที่ภูเก็ต หลวงลุงไม่ขัดข้อง และให้เงินคนละ 10
บาท ทั้งสองคนลงเรือเดินทางไปภูเก็ต ค่าเรือจากป็นิ่งถึง
ภูเก็ตคนละ 10 บาท เงินที่หลวงลุงให้มาจึงหมดลง ทั้ง
สองหนุ่มไม่มีเงินเหลือติดตัวเลยแม้แต่บาทเดียว นายชวน
จึงให้ไปพักกับตน หนุ่มปั่นได้ช่วยงานบ้านทุกอย่าง เป็นที่
พอใจของนายชวน

© นารีน เนาวพงศ์

นายชวนและภรรยาได้พยายามที่จะหางานให้ทั้งสองหนุ่มทำ โดยแนะนำให้ไปทำงานเหมืองแร่เจ้าฟ้า ทำได้ไม่นานก็ถูกให้ออก จึงหางานใหม่ให้อีก เป็นกรรมกรหาบดินเพื่อถมที่ ที่อำเภอกระตุ้ จังหวัดภูเก็ต เมื่อไปทำเข้าจริงๆ ต่างก็รู้สึกว่ามันเป็นงานหนักจนเกินไป เพราะต้องหาบดินทั้งวัน ก็ไม่นานก็เริ่มบวมที่ไหล่ แต่ถ้าไม่ทำงานนี้ก็จะไม่มีที่กินที่อาศัย สองหนุ่มจึงสู้อุตทนทำงานนี้โดยไม่ย่อท้อ

ยามค่ำคืนเป็นช่วงเวลาพักผ่อนของเหล่ากรรมกร ด้วยการเป็นคนที่อ่านหนังสือมาเยอะ หนุ่มบั้นจึงมีเรื่องราวต่างๆ รวมทั้งนิทานมาเล่าให้เพื่อนกรรมกรฟังทุกค่ำคืน เหล่ากรรมกรที่มีค่าแรงถูกเหล่านั้นต่างก็มาจับกลุ่มกันเพื่อฟังนิทานของหนุ่มบั้นที่หน้ากองไฟอย่างมีความสุข

ต่อมาได้ลาออกจากงานมาขออาศัยอยู่ที่วัดขจรรังสรรค์ หรือวัดเหนือ ในตัวเมืองภูเก็ต โดยมีพระภิกษุชาวจังหวัดนครศรีธรรมราชชื่อพระเทียบให้ที่พักอาศัย ยาม

ว่างก็หาหนังสือที่มีอยู่ในวัดมาอ่าน แล้วออกหางานทำโดยไปสมัครงานที่สุขาภิบาล ทำหน้าที่โกยขยะขึ้นรถบรรทุกขยะ ทุกคนต่างพูดว่าอย่าทำเลยมันสกปรก ได้แนะนำให้ไปทำสวนยางดีกว่า จึงตัดสินใจไปทำงานที่สวนยาง

วันหนึ่งขณะที่หนุ่มบั้นถางหญ้าในสวนยางจนเพลิน พลัดไปตัดเอาต้นยางขนาดเท่านี้ไว้ก็อยู่หลายต้น เจ้าของสวนยางจึงปรับเป็นเงินต้นละ 1 บาท ซึ่งขณะนั้นค่าแรงวันละ 90 สตางค์ หนุ่มบั้นต้องทำงานเปล่าๆ โดยไม่ได้ค่าแรง 5-6 วัน ในที่สุดก็ลาออก และกลับมาอยู่วัดขจรรังสรรค์กับพระเทียบอีก

ด้วยความขยันหมั่นเพียร เด็ดเดี่ยว ไม่ท้อแท้ ต่อสู้งานทุกชนิดอย่างโชคโชนบนเกาะภูเก็ตถึง 2 ปี ชีวิตของหนุ่มบั้นก็เริ่มดีขึ้น

ต่อมา มีพระภิกษุชื่อสมห์ซ้องแจ้ข่าวว่า ท่านพระครูพิพัฒน์สมาจารย์ เจ้าคณะอำเภอกระตุ้ จังหวัดภูเก็ต

สินค้าหน้าฝน ริมทางขึ้นเขาพิงผ้า พัทลุง-ตรัง © จิระนนท์ พิตรปรีชา

ซึ่งต่อมาได้เป็นเจ้าของจังหวัดระนอง ท่านต้องการเด็กไปเป็นครูที่เมืองระนอง หนุ่มปั้นตอบรับทันที ท่านสมุหฯ ชื่อนำนามปั้นไปกราบพระครูพิพัฒนสมาจารย์ มีพระสงฆ์หลายรูปกล่าวกันว่าไม่มีทางที่จะอยู่กับท่านได้นานหรอก เพราะท่านตื่นแต่เช้า ถ้าตื่นไม่ทันท่านจะดุด่า ท่านเป็นพระที่เจ้าระเบียบและเข้มงวดมาก หนุ่มปั้นตั้งใจจะอยู่กับท่านให้ได้ถึงแม้ท่านจะเจ้าระเบียบ จึงคิดว่าเรื่องท่านตื่นเช้า แต่เราก็ตื่นให้เช้ากว่า ท่านเคร่งครัดและเป็นพระเจ้าระเบียบนั้นเราก็คเคยอยู่กับพระเจ้าระเบียบอย่างหลวงลุงมาแล้ว

หนุ่มปั้นทำงานกวาดครัว ตักน้ำ จัดสำรับได้เรียบร้อย จนเป็นที่พอใจของพระครูพิพัฒนสมาจารย์ ท่านพระครูพาหนุ่มปั้นเดินทางไปเมืองระนอง ออกเดินทางจากภูเก็ตเดินทางไปทางเรือหนุ่มปั้นเมาคลื่นอย่างรุนแรง จนกระทั่งขึ้นฝั่งที่ระนองก็ยังเมาคลื่นอยู่อีกหลายวัน

เมื่อถึงระนองปรากฏว่าไม่ได้เป็นครูตามต้องการ เพราะมีผู้อื่นสมัครตำแหน่งครูไปเสียแล้ว ท่านพระครูพิพัฒนสมาจารย์จึงให้หนุ่มปั้นพักอยู่ที่วัดอุปถัมภ์ทารามกับท่าน โดยเรียกหนุ่มปั้นว่า “ครู” ทุกคำ หนุ่มปั้นจึงเป็นครูที่ท่านพระครูแต่งตั้งเอง เรียกเอง แม้ไม่มีนักเรียนจะสอน ตั้งแต่นั้นต่อไป ชีวิตหนุ่มปั้นไม่มีวันกลับไปเป็นกรรมกรอีกแล้ว

บรรณานุกรม

- ธรรมสภา, นักเทศน์ผู้ยิ่งใหญ่ หลวงพ่อปัญญานันทภิกขุ, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, 2541.
- พระเทพวิสุทธิเมธ, หน้าที่ของคนฉบับสมบูรณ์ กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, มปป.
- พระมหาจรรยา สุทธิญาณ. ชีวิตและงานของท่านปัญญานันทะ, กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, 2534.
- มุลนิธิกษุปัญญานันทะ, อดีตชีวประวัติ การงาน หลักธรรม ปัญญานันทะอนุสรณ์. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิปัญญานันทะ, มปป.
- ส.เชื้อหอม. ก้าวแรกแห่งความสำเร็จ พระธรรมโกศาจารย์ “ปัญญานันทะ”. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2542.

รำลึกวัยเยาว์ ปัญญานั้นทริกขุ

(**จาก ปาฐกถาพิเศษ ในมงคลวารเจริญอายุ ๖๐ ปี ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๑๔ ณ วัดชลประทานรังสฤษฎ์)

โยมแม่รักที่สุด เรียก “อ้ายหมา”

“ตอนเด็กๆ มีหลายชื่อ บางคนเรียก อ้ายขาว บางคนเรียกว่า อ้ายเผือก คุณยายเรียก อ้ายหมูนุ แต่โยมผู้หญิงเรียก อ้ายหมา ตลอดเวลา อ้ายหมานี้เรียกว่ารักที่สุดแล้วจึงเรียกอ้ายหมา คนไทยเรารักกันมากเรียก อ้ายหมา นี้เป็นคำน่ารักแล้ว”

ตอนเด็กๆ กลัวผี

“ตอนเด็กๆ ข้าพเจ้าเป็นคนกลัวผี แต่ว่ามันกลัวอยู่ในใจ ไม่กล้าบอกคุณพ่อ กลัวถูกตุ เวลาเขาใช้ไฟไปไหนในเวลากลางคืนแล้ว ใจมันไม่สบายทุกที โดยเฉพาะตอนใกล้รุ่ง ต้องจูงควายออกไปกินหญ้า แล้วจึงเตรียมไถไว้สำหรับไถนา

เวลากลับทำอย่างไร ไม่มีอะไรเป็นที่พึ่ง ต้องเดินไปกับควาย ควายเดินไปกินหญ้าตรงไหนก็ต้องเดินตามไป เหมือนกับเดินคูดุไปกับมันด้วย... บางทีเห็นตอไม้ก็กลัว นึกว่าผีอะไรมายืนอยู่ตรงนั้น เลยเดินเกาะควายเรื่อยไป แล้วก็มองดูที่ตอไม้ตลอดเวลา ว่ามันแสดงอาการอย่างไร ดูไปดูมาจนสว่าง พอสว่างก็เห็นว่า อ้อ ตอไม้มันเอง ไม่ใช่ผีที่ไหน”

ไม่ชอบการชกต่อย

“พวกเด็กเลี้ยงควายโดยมากมักจะเล่น “เสือกินวัว” คือขีดเป็นตารางคล้ายหมากรุก แล้วก็เสือก ๔ ตัว มีวัว ๑๒ ตัว ที่นี้ก็เดินไปๆ เสียวก็เสือกินวัวหมด ถ้าหากว่าใครถือวัวก็แพ้เสือก ถ้าแพ้เสือก ก็มักจะเชกหัวเข่ากัน บางคนมันเชกเจ็บๆ คนถูกเชกก็โกรธ พอโกรธขึ้นมาก็ต่อยปากกัน

ได้เห็นเพื่อนเด็กเลี้ยงควายต่อยกันแล้วไม่ค่อยจะพอใจ เพราะไม่ชอบการชกต่อย ไม่ชอบความชนะในรูปนั้น ชอบหนีตลอดเวลา ถ้าเพื่อนชวนต่อย เราก็บอกว่าจะไม่เอาด้วย แต่หนีไปเสีย ตามปกติมักจะไปนั่งอยู่คนเดียวในกลางแจ้ง แม้แต่จะร่อนเปรี้ยวๆ ไม่มีร่มไม้ แต่ก็ไปนั่งอยู่อย่างนั้น ไม่มีเสื้อใส่ นุ่งผ้าขาวม้าผืนเดียว เพื่อดูวัวดูควาย ว่ามันกินหญ้าอย่างไร”

คนปักษ์ใต้กินข้าวเหนียว

“ในฤดูไถนา อาหารที่กินประจำบ้านทางภาคใต้ก่อนที่จะไปไถนา เขาให้กินข้าวเหนียว ไม่รู้ว่าเพราะอะไร ปวดท้องบ่อยๆ โตขึ้นจึงรู้ว่าอาหารมันแข็งเกินไป ย่อยยาก เวลาไปนั่งหัวคันทนา คุณโยมไถนา เรานั่งปวดท้องอยู่หลายชั่วโมง คือสมัยนั้น ตื่นเช้าก็ทานข้าวเหนียว ข้าวเหนียวหุงสุยแล้วก็ไม่มีกับอะไร จิมน้ำผึ้งตาลโตนด เพราะแถวอำเภอระโนดนั้นมีต้นตาลมาก ซ่อนน้ำตาลโตนดเอาไว้เป็นน้ำตาลเหลว เอาข้าวเหนียวจิ้มน้ำตาล กินเข้าไป ๒-๓ ปั้น แล้วก็ไปนา ปวดท้องทุกที”

เป็นโรคลมชัก

“มีโรคภัยไข้เจ็บเกิดขึ้นในร่างกาย ตั้งแต่ยังไม่ได้เข้าโรงเรียน โรคที่เกิดขึ้นนั้น ถ้าหากไม่หาย ก็ไม่ได้มาเทศน์ กับญาติโยมวันนี้แน่ๆ คือเป็นโรคลมชัก วันหนึ่งชักหลายๆ ครั้ง นิ่งอยู่ดีๆ ก็หน้ามืดไป น้ำลายฟูมปาก นอนดิ้นอยู่ ตรงนั้นเอง บางทีชักเวลากินข้าว เพื่อนต่อว่าต่อขาน หว่าตะกะตะกลาม บอกว่า ไม่ใช่อย่างนั้น ไม่ใช่แก๊ง มันเป็นเอง บางทีกำลังเดินอยู่ก็ล้มลงไปเลย นึกแล้วก็รู้สึกว่ามันน่าจะรอดตายมาได้ก็นับว่าเป็นบุญไชโย”

“ที่หายได้เพราะไปปรึกษากับหลวงลุง ให้กินยาทุกวัน ยาที่กินนั้นขมที่สุดเหมือนกับบอระเพ็ด กินยาที่เราจะต้องเอาน้ำตาลหรือน้ำผึ้งมาวางไว้ข้างหน้า พอกินยาบ๊ีบก็กินน้ำตาลตามไปล้างคอ รักษาให้ในพรรษานั้นหายเรียบร้อย พอออกพรรษาแล้วก็ไม่เป็นอีก กลับบ้านได้”

ใช้หัวโพลรักษาแผลถูกเข็ญ

“ป่าตามว่าเป็นใจ ทำไมเดินงอกแงงอย่างนั้น บอกว่าถูกหลวงลุงเข็ญ กลับไปบ้าน โยมเอาหัวโพลมาฝนทาแผลให้ ขอภัย ที่ตะโพกยังเป็นแผลอยู่จนบัดนี้ มันเป็นแผลเข็ญลึกลงไป... เวลารักษาแผล กินอะไรก็ได้ กินแต่ข้าวกับปลากรวด เป็นปลาน้ำเค็มชนิดหนึ่งทางภาคใต้ กินแต่ข้าวกับปลาใส่เกลือนี้อยู่ 2-3 เดือนกว่าแผลจะหาย”

กลัวเพื่อนต่อย เลยรักการอ่าน

“อาตมาเป็นคนประเภทไม่สู้รบตบมือกับใคร เพื่อนรังแกมักจะหนี บางทีมันก็ไปดักต่อย ถ้ารู้ว่ามันไปดักเส้นทางนั้น เราก็เดินไปเส้นอื่นเสีย อ้ายพวกนั้นก็ไปคอยเก้อ วันรุ่งขึ้นมันก็ต่อว่า เข็ญ เอ็งมันพวกซี้ลาดตาขาว เมื่อวานทำไมไม่ไปทางนั้นวะ บอกว่าไปให้พวกเอ็งต่อยทำไม มันเจ็บจะตายไป...

“แต่การไปโรงเรียนแล้วเพื่อนรังแก ก็คืออยู่อย่าง ทำให้ต้องหลบเพื่อน เมื่อหลบเพื่อนจะไปไหนละ ก็ต้องไปอยู่ในห้องใกล้ๆ ครู ไปนั่งเฉยๆ ดูกระไรอยู่ ก็เลยต้องค้นหาหนังสือมาอ่าน มีหนังสืออะไรก็เปิดอ่านเรื่อยไป จนติดนิสัยชอบอ่านหนังสือ เวลาโรงเรียนหยุดพักก็ไม่ไปเล่นกับเพื่อน เพราะกลัวเพื่อนจะต่อย เลยแอบไปอ่านหนังสือ การอ่านหนังสืออมกๆ นั้น ทำให้กลายเป็นนักพูดขึ้นมา เพราะว่าสิ่งที่เก็บไว้ในสมอง ตั้งแต่เป็นเด็กโน้นมันหลายเรื่อง เลยได้ประโยชน์แก่ชีวิตต่อมา”

ลูกผู้ชายเมืองลุงไม่กินเหล้า

“มีอยู่คราวหนึ่ง มีงานแต่งงาน เขามีไปบอกการ กรุงเทพฯ เรียกการ์ดเชิญ ปักซีได้เขาเรียกไปบอกการ เขียนใส่กระดาษมาว่าจะแต่งงาน ขอเชิญท่านมาร่วมรับประทานอาหาร โยมไปไม่ได้เพราะป่วย เลยส่งลูกชายไปแทน ต้องไปทั้งบ้านเจ้าบ่าว บ้านเจ้าสาว ชั้นแรกไปกินข้าวบ้านเจ้าสาวก่อน คนที่นั่งกินอยู่เห็นเข้าก็บอกว่า เอ็งไอ้ปานนี่แล้วกินแต่ข้าวไม่เข้าทำต้องกินอ้ายนี้ด้วย เลยเอาเหล้ามาให้กิน บอกว่าไม่ได้ กินแล้วอาเจียน ลูกผู้ชายเมืองลุงไม่กินเหล้ามันจะใช้ได้รี ก็เลยกินเข้าไปแก้วหนึ่ง รวดเดียวหมด พวกนั้นหัวเราะชอบใจ ไปหน้าเลือดผาดตี เลยกินต่อไป เสร็จบ้านนั้นแล้วไปกินบ้านโน้น พวกมันยุให้กิน คราวนั้นก็กลับบ้านมาถึงอาเจียน ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป ก็ไม่ดื่มอีกเลยจนกระทั่งบวช”

เครือข่ายตีปัญญานันทภิกขุ

(รวบรวมและเรียบเรียง โดย อาจารย์ระเบียบ เพชรชูช่วย อดีตผู้อำนวยการสำนักงาน กศน. จังหวัดสุราษฎร์ธานี
ลูกสาวนางหนูกลิ่น กฤษรัตนันต์ (น้องสาวหลงพอปัญญานันทะ)

พระพรหมมังคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ชื่อเดิม **ปิ่น เสน่ห์เจริญ** เป็นบุตรของนายวัน นางคล้าย **เสน่ห์เจริญ** (นางคล้าย นามสกุลเดิม จุลบุษรา) เกิดที่บ้านเลขที่ 118 หมู่ที่ 11 ตำบลเขาเจ็ยก (ปัจจุบันคือตำบลคูหาสวรรค์) อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน 5 คน คือ

1. นางสาวขำ เสน่ห์เจริญ 2. นางสาวดำ เสน่ห์เจริญ 3. นายพ่วง เสน่ห์เจริญ 4. นายปิ่น เสน่ห์เจริญ 5. นางสาวหนูกลิ่น เสน่ห์เจริญ

1.นางสาวขำ **เสน่ห์เจริญ** สมรสกับ นายทิม อนุวงศ์ (ถึงแก่กรรมทั้งสองคน) มีธิดา 1 คน คือ

1.1 นางสาวแพ อนุวงศ์ สมรสกับ นายพิน ทองคำ (นายพินถึงแก่กรรม) มีธิดา 1 คน คือ

1.1.1 นางสาวชวนชม ทองคำ การศึกษาระดับปริญญาตรี อดีตรับราชการครู (ถึงแก่กรรม) สมรสกับ นายวิศาล วัชราคม การศึกษาระดับปริญญาตรี อาชีพรับราชการ อดีตผู้อำนวยการสำนักงาน กศน. จังหวัดพัทลุง ปัจจุบันข้าราชการบำนาญ มีบุตร 2 คน ดังนี้

1.1.1.1 นายเกียรติศักดิ์ วัชราคม การศึกษาระดับปริญญาโท ปัจจุบันประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว

1.1.1.2 นางสาวกรพินธุ์ วัชราคม การศึกษาระดับปริญญาตรี ปัจจุบันรับราชการ ตำแหน่งเจ้าหน้าที่สรรพากรชำนาญการ เขตพื้นที่ 12 กทม. สมรสกับ พ.ต.ท. พิทยา ปิ่นมี การศึกษา น.ร.ต. รุ่นที่ 47 ระดับปริญญาโท จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปัจจุบันรับราชการตำแหน่ง รอง ผกก. จเรตำรวจ สำนักงานตำรวจแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร มีธิดา 2 คน คือ

1.1.1.2.1 เด็กหญิงณิชา ปิ่นมี อายุ 7 ขวบ

1.1.1.2.2 เด็กหญิงพัชรภรณ์ ปิ่นมี อายุ 5 ขวบ

และนางแพ (1.1) ได้สมรสครั้งที่สองกับ ด.ต. เมี้ยน นวลสระ (ด.ต. เมี้ยน ถึงแก่กรรม) มีบุตร 1 คน คือ (1.1.1) นายมานอช นวลสระ การศึกษาระดับปริญญาโท มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพมหานคร ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี และกำลังศึกษาต่อระดับปริญญาเอก ณ วิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด ประเทศอังกฤษ

2.นางสาวดำ **เสน่ห์เจริญ** สมรสกับ นายพูน บุญวิสูตร (ถึงแก่กรรมทั้ง 2 คน) มีธิดา 3 คน คือ

2.1 นางสาวเพียร บุญวิสูตร สมรสกับ นายเชือน ศรีสุวรรณ (ถึงแก่กรรมทั้ง 2 คน) มีบุตร ธิดา 3 คน

2.1.1 นายเชือ ศรีสุวรรณ การศึกษาระดับปริญญาตรี อดีตปลัดอำเภอทุ่งหว้า จังหวัดสตูล (ถึงแก่กรรม) สมรสกับ นางวรรณมา ศรีสกุล การศึกษาระดับปริญญาตรี รับราชการครู ปัจจุบันข้าราชการบำนาญ มีบุตรธิดา 3 คน คือ

2.1.1.1 นายธีรวัฒน์ ศรีสุวรรณ การศึกษาระดับปริญญาตรี วิศวกรรมศาสตร์ ประกอบอาชีพเกษตรกร จังหวัดระนอง

2.1.1.2 นายไวโรจน์ ศรีสุวรรณ การศึกษาระดับปริญญาตรี คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง นักข่าวทีวีไทย (ช่างภาพ) สมรสกับ นางสาวณิชา วงษ์ลา การศึกษาระดับปริญญาโท ปัจจุบันทำงานตำแหน่ง บรรณาธิการข่าวฝ่ายอาชญากรรม ทีวีไทย มีบุตร 1 คน คือ เด็กชายธนภฤต ศรีสุวรรณ (น้องตันกล้า) อายุ 4 ขวบ

2.1.1.3 นางสาวศิริกุล ศรีสุวรรณ การศึกษาระดับปริญญาตรี คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัจจุบันทำงานตำแหน่ง พนักงานพิสูจน์อักษร ข่าวกีฬา หนังสือพิมพ์ คม ชัด ลึก

2.1.2 นายโชค ศรีสุวรรณ การศึกษาระดับปริญญาตรี รับราชการครู อดีตอาจารย์ 2 ระดับ 7 ข้าราชการบำนาญ (ถึงแก่กรรม)

- 2.1.3 นางสาวศรียุทธพร สมรสกับ นายจำนงค์ เทศนัย ประกอบอาชีพส่วนตัว มีธิดา 4 คน คือ
- 2.1.3.1 นางสาวเชาวณีย์ เทศนัย การศึกษาระดับปริญญาตรี อาชีพรับราชการ องค์การบริหารส่วนจังหวัดกระบี่
- 2.1.3.2 นางสาวปิยนุช เทศนัย การศึกษาระดับปริญญาตรี คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ปัจจุบันทำงานตำแหน่ง พนักงานธนาคารกรุงไทย สำนักงานใหญ่ กรุงเทพมหานคร
- 2.1.3.3 นางสาวจิราพร เทศนัย การศึกษาระดับปริญญาตรี คณะวิทยาศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ ปัจจุบันกำลังศึกษาต่อระดับปริญญาโท มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
- 2.1.3.4 นางสาวเสาวลักษณ์ เทศนัย การศึกษาระดับปริญญาตรี คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปัจจุบันทำงานตำแหน่ง พนักงานธนาคารออมสิน สำนักงานใหญ่ กรุงเทพมหานคร
- 2.2 นางสาวกัญญา (ภาค) บุญวิสูตร (ถึงแก่กรรม)
- 2.3 นางยุพิน บุญวิสูตร การศึกษาโรงเรียนการช่างสตรีพัทลุง รับราชการครู ปัจจุบันข้าราชการบำนาญ สมรสกับ นายเอื้อง นิคม การศึกษาระดับปริญญาตรี รับราชการครู อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านมะรือโอบออกฯ อำเภอเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส ปัจจุบันข้าราชการบำนาญ มีบุตร ธิดา 4 คน คือ
- 2.3.1 นายยุทธพงศ์ นิคม การศึกษาระดับปริญญาโท รับราชการปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี
- 2.3.2 นางสาวอภิรดี นิคม การศึกษาประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง สถาบันวิทยาลัยเทคโนโลยี จังหวัดยะลา อาชีพแม่บ้าน สมรสกับ นายพงษ์ศักดิ์ มณีวงษ์ การศึกษาระดับปริญญาตรี อาชีพทนายความ มีบุตร 2 คน คือ
- 2.3.2.1 นางสาววันวิสาข์ มณีวงษ์ กำลังศึกษาระดับปริญญาตรี ณ สถาบันราชภัฏภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต
- 2.3.2.2 เด็กชายพานรินทร์ มณีวงษ์ กำลังเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จังหวัดยะลา
- 2.3.3 นางสาวสิริรัตน์ นิคม การศึกษาเทคโนโลยีราชชมงคลจักรพังควานาถ (ปริญญาตรี) กทม. และจบปริญญาตรี ศษ.บ. จากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช กรุงเทพมหานคร ปัจจุบันรับราชการครู โรงเรียนวัดบ้านนา ตำบลบ้านนา อำเภอสครินครินทร์ จังหวัดพัทลุง
- 2.3.4 นายยุทธนา นิคม การศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร รับราชการกระทรวงยุติธรรม สถานพินิจคุ้มครองเด็กบ้านกรูด อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ
3. นายพ่วง เสน่ห์เจริญ (ถึงแก่กรรม)
4. นายปิ่น เสน่ห์เจริญ (พระพรหมมังคลาจารย์ ปัญญานันท์ภิกขุ) (มรณภาพ)
5. นางสาวทนุกุลิน เสน่ห์เจริญ สมรสกับ นายเชียน กฤตรัชตนันต์ อาชีพทำนา (นายเชียนถึงแก่กรรม) มีบุตรธิดา 5 คน คือ
- 5.1 นางสาวสุภาพ (ธนานันต์) กฤตรัชตนันต์ การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สมรสกับ นายณัฐฐาพล พรพาดิษพันธ์ ประกอบธุรกิจส่วนตัว มีบุตร ธิดา 5 คน คือ
- 5.1.1 นางสาวพิชามณูญ์ พรพาดิษพันธ์ การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สมรสกับ นายวีระศักดิ์ ศรีชาย การศึกษาระดับปริญญาตรี อาชีพทนายความ มีบุตร ธิดา 2 คน คือ
- 5.1.1.1 นายอภิษฐ์ ศรีชาย การศึกษาระดับปริญญาตรี ปัจจุบันทำงานแผนกเบเกอรี่ ห้างเทสโก้ โลตัส สาขาพัทลุง
- 5.1.1.2 นางสาวชัชวรากร พรพาดิษพันธ์ การศึกษาระดับปริญญาตรี นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปัจจุบันทำงาน บริษัท บริหารสินทรัพย์ สุขุมวิท กรุงเทพมหานคร
- 5.1.2 นายวีรวิชญ์ พรพาดิษพันธ์ สมรสกับ นางรำพึง ยะฮู๋ ประกอบธุรกิจส่วนตัว จังหวัดกระบี่
- 5.1.3 นายทนงศักดิ์ พรพาดิษพันธ์ ประกอบอาชีพ ช่างเทคนิค ประเทศเยอรมนี สมรสกับ MRS. CLUDIA อาชีพ TEACHER ประเทศเยอรมนี มีบุตรชาย 1 คน คือ เด็กชายปัญญา พรพาดิษพันธ์
- 5.1.4 นายฉัตรชัย พรพาดิษพันธ์ การศึกษาระดับปริญญาโท บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และ MASTER OF ENGINEERING MANAGEMENT UNIVERSITY OF WOLLONGONG ประเทศออสเตรเลีย ปัจจุบันทำงาน สถาบันเทคโนโลยีป้องกันประเทศ (องค์การมหาชน) กระทรวงกลาโหม สมรสกับ นางวนิดา พรพาดิษพันธ์ การศึกษาระดับปริญญาโท MASTER OF ENGINEERING MANAGEMENT UNIVERSITY OF WOLLONGONG

- ประเทศออสเตรเลีย มีบุตร 1 คน คือ เด็กชายชิวริวิทย์ พรพาณิชย์พันธ์ อายุ 1 ขวบ
- 5.1.5 นางสาวทักษันต์ พรพาณิชย์พันธ์ การศึกษาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง สมรสกับ นายจักรพงศ์ สรรเสริญ การศึกษาระดับปริญญาตรี ประกอบอาชีพส่วนตัว มีธิดา 2 คน คือ เด็กหญิงสิรินทรพร สรรเสริญ อายุ 12 ปี กำลังเรียนโรงเรียนอาม่าตย์พานิชกุล จังหวัดกระบี่ และเด็กหญิงเชมสุรียา สรรเสริญ กำลังเรียนโรงเรียนอนุบาลจังหวัดกระบี่ อายุ 10 ปี
- 5.2 นางสาวระเบียบ กฤตริชตน์นัต การศึกษาระดับปริญญาตรี รับราชการครู อาจารย์ 3 ระดับ 8 สำนักงาน กศน. จังหวัดพัทลุง ปัจจุบันข้าราชการบำนาญ สมรสกับ นายสถิตพันธ์ เพชรชูช่วย การศึกษาระดับปริญญาโท รับราชการ อดีตผู้อำนวยการสำนักงาน กศน. จังหวัดสุราษฎร์ธานี ปัจจุบันข้าราชการบำนาญ มีธิดา 3 คน คือ
- 5.2.1 นางสาวพิริมา เพชรชูช่วย การศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย ปัจจุบันทำงานตำแหน่ง เลขานุการผู้จัดการ บริษัท บาเตอร์ อินเตอร์เนชั่นแนล จี เอ็ม บี เอส กรุงเทพมหานคร สมรสกับ นายกรฤทธิ มณีรัตนยาล การศึกษาระดับปริญญาโท มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย ปัจจุบันทำงานตำแหน่ง ผู้จัดการฝ่ายวางแผนการผลิต บริษัท มอลลิเก้ เฮลท์ แคร์ (ประเทศไทย) จำกัด
- 5.2.2 นางสาวพัทธิมา เพชรชูช่วย การศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ อดีตตำแหน่ง ชีพ สติภาพ บริษัท แคนนอล ไอเทค จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปัจจุบันประกอบอาชีพส่วนตัว
- 5.2.3 นางสาวณัตติพา เพชรชูช่วย การศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และปริญญาโท สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า) ปัจจุบันทำงานตำแหน่ง ผู้จัดการฝ่ายตรวจสอบ บริษัท PROPERTY PERFECT สมรสกับ ดร. วีระชัย มลายเวช ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง อาจารย์ประจำภาควิชาวิศวกรรมระบบวัดคุม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีมหานคร กรุงเทพมหานคร มีบุตรชาย 1 คน คือ เด็กชายปัญญา มลายเวช (น้องปั่น) อายุ 4 ขวบ
- 5.3 นายสังวร เสน่ห์เจริญ การศึกษาระดับอนุปริญญา อดีตพนักงานชลประทานซีเมนต์ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี สมรสกับ นางสาวสดใส ทัดพิทักษ์กุล การศึกษาระดับปริญญาตรี ทำงานธนาคารกรุงไทย ตำแหน่งเจ้าหน้าที่อาวุโสบริการลูกค้า (นางสดใสถึงแก่กรรม) มีธิดา 4 คน คือ
- 5.3.1 นางสาวจุไรรัตน์ เสน่ห์เจริญ การศึกษาระดับปริญญาตรี ปัจจุบันดำรงตำแหน่งผู้จัดการฝ่ายบัญชี บริษัท พี ทู เอส จำกัด สมรสกับ นายไพรัช สนเภา การศึกษาระดับปริญญาตรี ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง เจ้าหน้าที่วิเคราะห์การขาย บริษัท ที เอส จี อินเตอร์เนชั่นแนล ประเทศไทย
- 5.3.2 นางสาวพัชรี เสน่ห์เจริญ การศึกษา พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง อาจารย์ประจำภาควิชา ศัลยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล กรุงเทพมหานคร
- 5.3.3 นางสาววิศรดา เสน่ห์เจริญ การศึกษาระดับปริญญาตรี ปัจจุบันรับราชการ นักวิชาการแผนกที่ สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร สมรสกับ นายคมสัน วิสวาเวโท การศึกษาระดับปริญญาตรี ปัจจุบันรับราชการ ตำแหน่งวิศวกรโยธา 7 กรุงเทพมหานคร มีธิดา 2 คน คือ
- 5.3.3.1 เด็กหญิงธนัญญา วิสวาเวโท (น้องผ้าไหม) อายุ 5 ขวบ
- 5.3.3.2 เด็กหญิงไหมแก้ว อายุ 1 ขวบ
- 5.3.4 นางสาวอรอุมา เสน่ห์เจริญ การศึกษาระดับปริญญาตรี สมรสกับ นายเจตนา อาศรมเกษตร การศึกษาระดับปริญญาตรี ปัจจุบันประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว มีบุตร 2 คน คือ
- 5.3.4.1 เด็กหญิงอรณิชา (น้องออม) อาศรมเกษตร
- 5.3.4.2 เด็กชายณัฐกร (น้องออม) อาศรมเกษตร
- 5.4 นายสงวนพันธ์ กฤตริชตน์นัต การศึกษา คณะสถาปัตยกรรม วิทยาลัยเทคนิคภาคใต้สงขลา (ถึงแก่กรรม)
- 5.5 นายสมนัต กฤตริชตน์นัต การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ปัจจุบันประกอบอาชีพส่วนตัว

หมายเหตุ

1. คุณแม่คล้าย เสน่ห์เจริญ ถึงแก่กรรมเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2512
2. ถนนเส่ห์เจริญ ตั้งชื่อถนนเมื่อปี พ.ศ. 2523 เทศบาลเมืองพัทลุงได้ขยายเขตเทศบาล คลุมพื้นที่ตำบลเขาเจ็ยกบางส่วน ทางด้านตะวันตกและด้านทิศเหนือ ตามพระราชกฤษฎีกาขยายเขตเทศบาล 11 มีนาคม 2523 (สมัยนายกรม เดชดี เป็นนายกเทศมนตรี) ใช้ที่ดินบางส่วนของคุณแม่คล้าย เสน่ห์เจริญ ถนนเส่ห์เจริญ มีทั้งหมด 10 ซอย ซอยที่ 10 เป็นซอยบ้านเกิดพระพรหมมงคลาจารย์ (ปัญญา) นันทะภิกขุ)

ภาพเล่าเรื่อง เมืองมาตุภูมิ

สถานที่ : อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง ภาพ : เกียรติศักดิ์ รักนะ (บันทึกภาพเมื่อเมษายน 2554)

© เกียรติศักดิ์ รักนะ

ท้องทุ่งละแวกวัดนางลาดกับวัดโคกเนียน อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง
สถานที่ซึ่งท่านปัญญาชนทริกขุเกิดและเติบโต
สามารถมองเห็นเขาอกทะลุ สัญลักษณ์จังหวัดพัทลุง เป็นฉากหลัง

วัดนางลาด ตำบลคูหาสวรรค์ ซึ่งบ้านท่านปัญญานันท์ภิกษุ ตั้งอยู่ห่างจากวัดนี้ราว 200 เมตร และคุณพ่อยังส่งท่านไปหัดอ่าน ก ข ก.กา กับหลวงน้ำที่วัดนี้ก่อนเข้าโรงเรียนจริง ที่สำคัญคือท่านอุปสมบทเป็นพระภิกษุที่วัดนี้อีกด้วย

บ้านหลังนี้ตั้งอยู่บนผืนแผ่นดินซึ่งเดิมเคยเป็นที่ตั้งของบ้านเลขที่ 118 หมู่ 11 ตำบลเขาเจ็ยก (ปัจจุบันเป็นตำบลคูหาสวรรค์) สถานที่ซึ่งท่านปัญญานันทภิกขุเกิดและเติบโต ปัจจุบันมีครอบครัวคุณสุภาพ ธนानันต์ หลานแท้ๆ ของท่านปัญญาฯ พักอาศัย

อีกมุมหนึ่งของบ้านคุณสุภาพ สังเกตที่เสาจะเห็นแผ่นไม้เขียนเลข 118 นั่นคือ ป้ายเลขที่บ้านแผ่นดินดั้งเดิม ของบ้านท่านปัญญาฯ ร่องรอยเดียวที่เหลือจากบ้านไม้หลังเก่า ก่อนจะเปลี่ยนเป็นบ้านแบบครึ่งไม้ครึ่งปูนอย่างที่เห็นในปัจจุบัน

© นาริน เนาวพงศ์

© นารีน เนาวพงศ์

© เกียรติศักดิ์ รักรณะ

วัดคูหาสวรรค์ ที่ซึ่งหลวงลุงของท่าน ปัญญา จำพรรษา และเป็นสถานที่ที่ท่านปัญญาฯ ไปพักรักษาตัวจากโรคลมชัก ในวัยเยาว์อยู่สามเดือน แต่ด้วยหลวงลุง เป็นคนดูแลยื่นตังจนหลานเจ็บแล้วหนีเตลิต ออกจากวัด พอถูกตามตัวเจอ เลยโดนเขียน อีกถึง 300 ที

© เกียรติศักดิ์ รักรณะ

© เกียรติศักดิ์ รักรณะ

วัดประดู่หอม วัดที่ท่านปัญญาฯ ได้เข้ารับ การศึกษาระดับประถม ในระบบโรงเรียน อย่างเป็นทางการครั้งแรก

© เกียรติศักดิ์ รักรณะ

© เกียรติศักดิ์ รักรณะ

โรงเรียนวัดวิหารเบิก
(กาญจนานุกูล) อำเภอเมือง
พัทลุง ในอดีตคือโรงเรียน
ออกยานุกูล ที่ท่านปัญญาฯ
เคยเรียนในช่วงชั้นมัธยมศึกษา

เนื่องจากโรงเรียนออกยานุกูล
อยู่ไกลบ้าน บิดาจึงส่งท่านปัญญาฯ
ไปเป็นเด็กวัดที่วัดยางงาม
เพื่อให้ท่านมีที่พักใกล้โรงเรียน

© เกียรติศักดิ์ รักรณะ

© นาวิน เนาวพงศ์

© นาวิน เนาวพงศ์

© เกียรติศักดิ์ รักนะ

ถนนเส้นห้เจริญ เขตเทศบาลเมืองพัทลุง
ตั้งชื่อเพื่อเป็นเกียรติแด่ท่านปัญญาชนทภิกขุ
(ปิ่น เส้นห้เจริญ) ตั้งแต่วันที่ 11 มีนาคม 2523
โดยเทศบาลเมืองพัทลุง ซึ่งถนนสายนี้ใช้ที่ดินบางส่วน
ของคุณแม่คล้าย เส้นห้เจริญ

© เกียรติศักดิ์ รักนะ

ถนนเส้นห้เจริญมีซอยแยกย่อยอยู่หลายซอย และซอยที่ 10
คือ ซอยบ้านเกิดของพระพรหมมิ่งคลาจารย์ (ปัญญาชนทภิกขุ)

ภาพครอบครัวสมเสร็จในสภาพธรรมชาติที่บันทึกไว้อย่างสมบูรณ์เป็นครั้งแรกในประเทศไทย บันทึกภาพเมื่อ 28 ตุลาคม 2553 ที่เขาลูกกลอน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเทือกเขาบรรทัดบริเวณรอยต่อจังหวัดพัทลุง-ตรัง โดย ศุภเศรษฐ์ โอภิธากรณ์ เลขาธิการชมรมตุงและอนุรักษ์ธรรมชาติจังหวัดพัทลุง

พัทลุง

ข้อมูล : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

คำขวัญประจำจังหวัดพัทลุง

เมืองหนังโนรา อู่นาข้าว พราวน้ำตก

แหล่งนกน้ำ ทะเลสาบงาม เขาอกทะลุ น้ำพุร้อน

พัทลุง เมืองลุง หรือเมืองอกทะลุ มีฐานะเป็นเมืองต้นกำเนิดศิลปะการแสดงที่ขึ้นชื่อ คือ มโนห์ราและหนังตะลุง ซึ่งตกทอดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของภาคใต้มาเนิ่นนาน

นอกจากศิลปวัฒนธรรมชัดเจนของชาวใต้ที่ปรากฏในพัทลุงแล้ว แหล่งธรรมชาติสำคัญระดับประเทศ คือ ทะเลน้อย พื้นที่ชุ่มน้ำและทะเลสาบน้ำจืด อันเป็นแหล่งอาศัยของนกน้ำหลากหลายพันธุ์ ก็ตั้งอยู่ในจังหวัดนี้ ความสำคัญของทะเลน้อย คือส่วนหนึ่งของพื้นที่ชุ่มน้ำ

© นารีน เนาวหงศ์

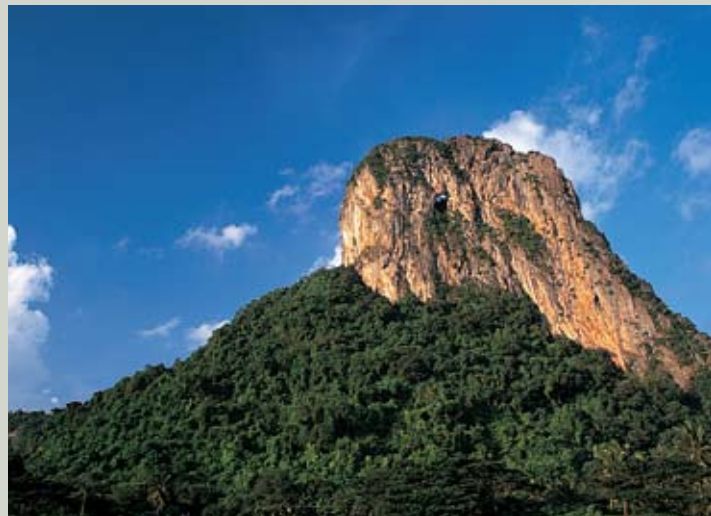
แห่งนี้ คือพรุควนชีเสียน ได้รับการประกาศเป็นเขตพื้นที่
ชุ่มน้ำระดับโลกแห่งแรกของไทย

ไม่เพียงเท่านั้น พัทลุงยังมีสายธารน้ำตกอีกมากมาย
เรียงรายอยู่บนเส้นทางพัทลุง-ตรัง ซึ่งบ่งบอกถึงความ
สมบูรณ์ของผืนป่าต้นน้ำลำธารในจังหวัดนี้ได้อย่างชัดเจน

จังหวัดพัทลุงมีเนื้อที่ประมาณ 3,425 ตารางกิโลเมตร
ภูมิประเทศเป็นภูเขาและที่ราบสูงทางด้านตะวันตก ส่วน
ทางด้านตะวันออกเป็นที่ราบไปจนถึงทะเลสาบสงขลา
เหมาะต่อการทำนาและทำการประมง

พัทลุงมีความเป็นมายาวนาน ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติ-
ศาสตร์ โดยพบหลักฐานคือขวานหินขัดในหลายพื้นที่
จนกระทั่งถึงสมัยศรีวิชัย (พุทธศตวรรษที่ 13-14) พัทลุง

ได้รับอิทธิพลทางด้านวัฒนธรรมจากอินเดีย มีการค้นพบหลักฐานเก่าแก่ เช่น พระพิมพ์ดินดิบเป็นรูปพระโพธิสัตว์รูปเทวดา

ล่วงมาถึงพุทธศตวรรษที่ 19 พัทลุงอยู่ภายใต้การปกครองของกรุงศรีอยุธยา โดยมีฐานะเป็นเมืองขึ้นตรี และเป็นหัวเมืองหนึ่งของอาณาจักรทางใต้ สมัยนั้นพัทลุงถูกโจมตีโดยกลุ่มโจรสลัดมาเลย์อยู่เสมอ จึงทำให้ต้องย้ายที่ตั้งเมืองบ่อยๆ

กระทั่งถึงสมัยรัตนโกสินทร์ พัทลุงก็ยังคงย้ายที่ตั้งเมืองอีกหลายครั้ง ในช่วงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พัทลุงได้รับการยกฐานะเป็นเมืองชั้นโท และช่วงนี้เองที่ชาวเมืองพัทลุงเข้าไปมีส่วนร่วมในเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ เช่น สงครามเก้าทัพ (พ.ศ. 2328-2329) การช่วยปราบกบฏไทรบุรี (พ.ศ. 2373 และ พ.ศ. 2381) ฯลฯ

ทะเลบัวในทะเลน้อย © เกียรติศักดิ์ รักนะ

ครั้นถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ใน พ.ศ. 2439 พัทลุงเป็นส่วนหนึ่งของมณฑลนครศรีธรรมราช ซึ่งประกอบด้วยนครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา และหัวเมืองทั้งเจ็ด ซึ่งเป็นเมืองปัตตานีเดิม

กระทั่งถึง พ.ศ. 2467 ตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้ย้ายเมืองพัทลุงไปอยู่ที่บ้านวังเนียง ตำบลคูหาสวรรค์ ซึ่งเป็นที่ตั้งเมืองในปัจจุบัน และเมื่อมีการยกเลิกการปกครองแบบมณฑล

เทศาภิบาล ใน พ.ศ. 2476 พัทลุงก็ได้รับการยกฐานะเป็นจังหวัดตั้งแต่นั้นมา

จังหวัดพัทลุงแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 10 อำเภอ กับ 1 กิ่งอำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองพัทลุง อำเภอควนขนุน อำเภอเขาชัยสน อำเภอปากพะยูน อำเภอกงหรา อำเภอตะโหมด อำเภอป่าบอน อำเภอศรีบรรพต อำเภอบางแก้ว อำเภอป่าพะยอม และกิ่งอำเภอศรีนครินทร์

พระพุทธนิรโรคันตรายชัยวัฒน์จตุรทิศ

“พระสี่มุมเมือง” เป็นพระพุทธรูปประจำภาคใต้ และปูชนีย-
วัตถุคู่เมืองของพัทลุง ประดิษฐานอยู่ภายในศาลาจตุรมุข บริเวณ
ด้านหน้าระหว่างศาลากลางจังหวัดกับศาลจังหวัดพัทลุง เป็น
พระพุทธรูปหล่อสัมฤทธิ์ปางสมาธิ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
รัชกาลปัจจุบัน โปรดเกล้าฯ พระราชทานไว้ที่จังหวัดพัทลุง เมื่อ 24
ธันวาคม พ.ศ. 2511

วัดคูหาสวรรค์

ตั้งอยู่เชิงเขาคูหาสวรรค์ ใกล้ๆ ตลาดพัทลุง เป็นโบราณสถาน
ที่สำคัญแห่งหนึ่งในจังหวัดพัทลุง สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในราว
พุทธศตวรรษที่ 13-15 ภายในถ้ำมีพระพุทธรูปปางไสยาสน์องค์ใหญ่

วัดวัง

อยู่ตำบลลำปำ ห่างจากตัวเมืองไปตามทางหลวงหมายเลข
4047 ประมาณ 6 กิโลเมตร เดิมเป็นวัดโบราณ สันนิษฐานว่าสร้าง
ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ต่อมาได้สร้างขึ้นใหม่โดยพระยา
พัทลุง (ทองขาว) ในสมัยรัชกาลที่ 3 และเคยเป็นสถานที่ทำพิธี
ถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาในสมัยรัตนโกสินทร์ ต่อมาเมื่อย้ายเมือง
พัทลุงไปตั้งที่ตำบลคูหาสวรรค์ วัดวังก็ชำรุดทรุดโทรมลง และได้
มีการบูรณะขึ้นใหม่เมื่อปี พ.ศ. 2512 สิ่งสำคัญของวัดวังคือ พระ
อุโบสถ เป็นสถาปัตยกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ ภายในมีภาพจิตรกรรม
ฝาผนังสีฝุ่น สันนิษฐานว่าเขียนขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 4 กล่าวกันว่า
เป็นฝีมือช่างคณะเดียวกับที่เขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระ
อุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติ
และเทพชุมนุม

อนุสาวรีย์พระยาทุกขราษฎร์ (ช่วย)

ประดิษฐานอยู่ที่สามแยกท่ามิหรำ ในเขตเทศบาลเมืองพัทลุง ตามประวัติกล่าวว่าพระยาทุกขราษฎร์ เดิมเป็นพระ ชื่อพระมหาช่วย จำพรรษาอยู่ที่วัดป่าเลไลยก์ ในรัชกาลที่ 1 ซึ่งขณะนั้นเกิดสงคราม 9 ท้าว พระมหาช่วยได้ช่วยพระยาพัทลุงนำชาวบ้านเข้าต่อต้าน กองทัพพม่าจนแตกพ่าย ต่อมาจึงลาสิกขาแล้วได้รับการโปรดเกล้าฯ ให้เป็นพระยาทุกขราษฎร์ ดำรงตำแหน่งผู้ช่วยทำราชการเมืองพัทลุง มีตำแหน่ง “พระยา” เทียบเท่าเจ้าเมือง

ศูนย์รวมหัตถกรรมกะลามะพร้าวเมืองพัทลุง

ตั้งอยู่ที่หมู่ 1 ตำบลชัยบุรี ห่างจากตัวเมืองไปตามเส้นทางที่แยก ไสยวน ประมาณ 6 กิโลเมตร เป็นหมู่บ้านหัตถกรรมผลิตภัณฑ์กะลา ที่มีชื่อเสียง จนได้ชื่อว่า “หมู่บ้านกะลาเงินล้าน”

น้ำตกไพรวัลย์

ตั้งอยู่ในหน่วยพิทักษ์ป่าบ้านพุด เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด ตำบลคลองเฉลิม เป็นน้ำตกขนาดใหญ่ เจียบสงบร่มเย็นด้วยพรรณไม้นานาชนิด บริเวณน้ำตกมีร้านอาหารบริการ

วังเจ้าเมืองพัทลุง (วังเก่า-วังใหม่)

ตั้งอยู่ใกล้กับวัดวัง เดิมเป็นที่ว่าราชการและเป็นที่พักอาศัยของเจ้าเมืองพัทลุง ปัจจุบันยังเหลืออยู่ส่วนหนึ่งคือ วังเก่า สร้างในสมัยพระยาพัทลุง (น้อย จันทโรจวงศ์) เป็นผู้ว่าราชการ ต่อมาวังได้ตกทอดมาจนถึงนางประไพ มุตามะระ บุตรีของหลวงศรีวรรณตร ส่วนวังใหม่ สร้างเมื่อ พ.ศ. 2432 โดยพระยาอภัยบริรักษ์จักราวิชิตพิพิธภักดี (เนตร จันทโรจวงศ์) บุตรชายของพระยาพัทลุงซึ่งเป็นเจ้าเมืองพัทลุง ปัจจุบันทายาทตระกูล “จันทโรจวงศ์” ได้มอบวังนี้ให้เป็นสมบัติของชาติ และกรมศิลปากรได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน

อุทยานนกน้ำทะเลน้อย

เป็นอุทยานนกน้ำที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 4048 จากอำเภอเมืองพัทลุง-อำเภอควนขนุน ไปสุดที่ทะเลน้อย ระยะทาง 32 กม. เป็นเขตห้ามล่าสัตว์ป่า มีพื้นที่ประมาณ 281,250 ไร่ โดยมีพื้นน้ำประมาณ 17,500 ไร่ อยู่บริเวณเหนือสุดของทะเลสาบสงขลา

ทะเลน้อยเป็นทะเลสาบน้ำจืดที่มีนกอยู่มากกว่า 150 ชนิด จำนวนไม่ต่ำกว่าแสนตัว นกที่มีมาก ได้แก่ นกอีโก้ นกฟริก นกเป็ดแดง นกเป็ดคืบแค นกเป็ดผี นกกาบบัว นกอีล้ำ เหยี่ยว ฯลฯ ฤดูกาลที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการไปดูนก คือช่วงเดือนตุลาคม-มีนาคม เพราะจะได้เห็นนกหลายชนิด ช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับการล่องเรือในทะเลน้อย คือช่วงเช้า ประมาณ 6.00-8.00 น.

เราต้องถอยมาเริ่มต้นกันตรงราก
เราผลະจากโลกโกรธหลงคงแจ่มใส
ให้ปัญญาพาสติมีวินัย
พรหมวิหารมองใสใจสุขเย็น

โกสินทร์ ไพศาลศิลป์
นายกเทศมนตรีเมืองพัทลุง

